

13. Adalete erişim - Küresel düzeyde adalete erişim

Küresel düzeyde adalete erişim; yerel ve ulusal sistemlerden sonuç alınmadığında ne yapmalıyız? Adalete erişim ile ilgili diğer filmlerimizde bahsettiğimiz gibi, yasal adalete erişebileceğiniz ilk düzey, yerel ve ulusal düzeydir. Ancak bazı durumlarda, yerel ve ulusal sistemler yürürlükte olmayabilir veya etkili bir biçimde çalışmayabilir. Öyle hallerde, tüm yurt içinde iç hukuk yolları ve seçenekleri tükendiğinde veya yurt içindeki insan hakları seçenekleri zaten yürürlükte değilse ne yapabilirsiniz? Bu durumlarda iki olasılık vardır: Bölgesel insan hakları sistemleri ve küresel mekanizmalar.

Bu videomuzda, küresel mekanizmalara, yani, Birleşmiş Milletlerin insan hakları mekanizmalarına odaklanacağız. Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmalarının mahkemeler olmadığını akılda tutmak önemlidir. Yani yasal yaptırım yetkileri yoktur ve egemen devletlerin işlerine uluslararası müdahale emri veremezler. Uluslararası kolluk kuvveti yoktur. Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmalarının yapabileceği şey, insan haklarına saygı duymaları, korumaları ve bu hakları desteklemeleri için devletlere uluslararası baskı uygulamaktır. Bilmemizin yararlı olduğu üç Birleşmiş Milletler kuruluşu vardır. Bunlar, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, İnsan Hakları Komitesi ve İnsan Hakları Konseyi'dir.

1. İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, genel olarak Birleşmiş Milletlerin insan hakları çalışmalarını destekler. Yüksek Komiserlik, örneğin yasama reformu veya yargı idaresi ile ilgili teknik eğitim sağlayarak Devletlere insan haklarını uygulamalarında destek sunar. Komiserlik aynı zamanda, örneğin insan hakları konusunda eğitimler sunarak, bireyleri güçlendirmeye de gayret eder.
2. Dünya hükümetleri dokuz temel insan hakları sözleşmesi veya antlaşması üzerinde karara varmışlardır. Bu anlaşmaların her biri için antlaşma kurulu adlı bir organ bulunmaktadır. Antlaşma Kurulu, devletlerin antlaşmayı uygulamak için neler yaptığını izleyen bağımsız uzmanların oluşturduğu bir komitedir. Din ve inanç özgürlüğü Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (ICCPR) 18. maddesinde tanımlanmıştır. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ni izleyen antlaşma kuruluna "İnsan Hakları Komitesi" denilir. Hükümetinizin Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ni imzalamış olması halinde, her dört yılda bir sözleşmede yer alan hakların ne şekilde uygulandığına dair Komiteye bir rapor sunması gerekir. Komite raporu inceler ve "nihai gözlemler" adı verilen bir belgeyle görüş ve önerilerini hükümete sunar. Sivil toplum örgütleri, gölge raporlar hazırlayarak ve ihlallere dikkat çekmek için komiteyle diyaloga girerek bu sürece katkı sağlayabilir. Ülkenizin Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin Birinci İhtiyari Protokol adlı belgesini imzalayıp imzalamadığını biliyor musunuz? Bilmiyorsanız, öğrenin! Ülkeniz bunu imzalamışsa, İnsan Hakları Komitesi'ne bireysel şikayetleri değerlendirme izni verilmiştir. Bunun anlamı şudur; ülkenizdeki herkes din ve inanç özgürlüğü ve diğer medeni ve siyasi

hakları ihlal edildiğinde komiteye şikâyetle bulunabilir. Şikâyetler maruz kalan bireyler tarafından yapılabileceği gibi onların namında üçüncü kişilerce (sivil toplum örgütleri gibi) de yapılabilir. Ancak üçüncü kişiler sadece ihlale maruz kalan bireylerden alınan yazılı izin ile veya hapis hanesinde olduğu için dış dünyaya erişme imkânı olmayan kişiler adına şikâyetle bulunabilir. Dolayısıyla, İnsan Hakları Komitesi gibi antlaşma kurulları, devletlerin insan hakları antlaşmalarını nasıl uyguladıklarını izler, devlete önerilerde bulunur, bireysel şikâyetleri alır ve bu doğrultuda hareket ederler.

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPCCPR1.aspx>

3. İnsan Hakları Konseyi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu – diğer bir deyişle BM'nin 193 üye ülkesi tarafından kurulmuştur. Genel Kurul, Konseye üye olacak 47 ülke seçer. Bu yüzden konsey üye olan 47 ülkenin diplomatlarından oluşan hükümetler arası bir kuruldur. İnsan Hakları Konseyi'nin görevi, tüm ülkelerde tüm insan haklarını güçlendirmek, desteklemek ve insan hakları ihlallerini belirlemektir. Konseyin, özellikle bilmenizde fayda olan iki çalışma şekli vardır – Evrensel Periyodik İnceleme ve Din ve inanç özgürlüğü ile ilgili özel raportör dahil olmak üzere, özel raportörler atama. Evrensel Periyodik İnceleme (UPR), Birleşmiş Milletlere üye olan 193 devlet içinde tüm insan haklarına yönelik durumu inceler. Bu, ülkelerin güçlü, zayıf, zengin veya fakir olmalarına bakılmaksızın tüm Birleşmiş Milletler üyelerinin insan hakları sicillerinin aynı şekilde incelendiği bir süreçtir.

Evrensel Periyodik İnceleme, bir ülkede mevcut olan iyi uygulamaların ve deneyimlerin diğer ülkelerle paylaşıldığı bir değerlendirme sistemidir. Ancak “ilan etme ve mahcup etme” unsuru da vardır. Devletler, diğer devletler tarafından insan hakları yönünden zayıf noktalarının alenen gösterilmesinden memnun olmazlar ve bu nedenle birçok devlet diğerlerinin ne yaptığını bakmaksızın kendilerini geliştirmek için çaba sarf ederler.

İnternet sitemizde “Evrensel Periyodik İnceleme” uygulamasının nasıl yapıldığı, nasıl çalıştığı ve sivil toplum örgütlerinin nasıl katılımında bulunabilecekleri ile ilgili ayrı bir film bulabilirsiniz. Dolayısıyla, İnsan Hakları Konseyi, Evrensel Periyodik incelemeden sorumludur. Konseyin çalışmalarının bir başka şekli ise ‘özel prosedürler’ adı verilen prosedürler belirlemektir; bunlar, bir çalışma grubu içinde veya bireysel olarak belirli bir konuyu veya ülkeyi gözden geçiren ve bağımsız uzman veya özel raportör unvanına sahip olan bağımsız yetkin bireylerdir.

Din ve inanç özgürlüğü ile ilgili özel raportörlük, ifade özgürlüğü ile ilgili özel raportörlük ve azınlık konuları ile ilgili özel raportörlük, tematik ‘özel prosedürler’in üç örneğidir. Aynı zamanda, Konsey tarafından Eritre ve İran gibi insan hakları durumunun özellikle kötü olarak ele alındığı kimi ülkeler için atanmış özel raportörler de vardır. OHCHR'in web sayfasında hangi ülke ve konuların özel raportörleri veya çalışma grupları olduğu ile ilgili daha fazla bilgi bulabilirsiniz. Ülkenize atanmış özel bir raportör varsa, bunu bilmek önemlidir!

Şimdi Birleşmiş Milletler Din ve İnanç Özgürlükleri özel raportörünün – Sayın Ahmed Shaheed – görevlerine odaklanalım. Özel raportörün görevleri şunlardır:

- din ve inanç özgürlüğünün korunması ve desteklenmesi amacıyla gerekli adımları atmaları için hükümetleri teşvik etmek;

- din ve inanç özgürlüğüne yönelik engelleri belirlemek ve bunları giderme yöntemleri önermek;
- din ve inanç özgürlüğü ihlallerini incelemek;
- ve cinsiyet perspektifi uygulamak.

Raportörün çeşitli çalışma yöntemleri vardır: Bunlardan bir tanesi, vakaları incelemek ve iyi uygulamaları öğrenmek için ülke araştırma ziyaretleri yapmaktır. Ziyaretler ilgili hükümetin daveti üzerine yapılır.

Özel raportör aynı zamanda bireylerden veya örgütlerden gelen ihlaller hakkındaki şikayetleri de alır. Şikayetler, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin web sayfasında bulunan online bir form kanalıyla iletilebilir. Şikayetler iletildiğinde, hakkında şikâyetle bulunduğunuz olayın ayrıntıları ve devletin ne gibi adımlar attığını içerecek şekilde bilgilerin tam olması gerektiğini aklınızda tutmanızda fayda var. Raportörün sadece mağdurun, ailesinin veya yasal kurulca verilen izin ile eyleme geçebileceğini unutmayın.

Şikayetler önemlidir, çünkü din ve inanç özgürlüğü ihlalinin gerçekleştiğine dair yeterli kanıt sağlamaları halinde, özel raportör, açıklamalar sağlamak ve çözümler önermek üzere ilgili devlete açıklamalarda bulunması ve çözüm üretmesi için talepte bulunan acil bir çağrı yapabilir veya iddianame yazabilir.

Bölgesel mahkemelere veya BM Antlaşma Kurulu'na yapılan şikayetlerden farklı olarak mağdurlar, ulusal çözüm yollarını kullanmadan önce ve söz konusu devlet ilgili insan hakları sözleşmelerini imzalamamış olsa dahi özel bir raportör ile davalarını ortaya atabilirler.

Özel raportör ve söz konusu devlet arasındaki iletişim başlangıçta gizlidir, ancak gönderilen tüm bildirimler ve alınan yanıtların tam metni yılda üç kez İnsan Hakları Konseyi'ne gönderilen görüşme raporlarında yayımlanır. Mağdur oldukları iddia edilen kişilerin isimleri genellikle bu görüşme ve raporlarda yer alır, ancak bazen gizlilik ve koruma endişesi nedeniyle isimleri çıkarılabilir. Bilgi kaynağının kimliği her zaman gizli tutulur: Hükümete gönderilen görüşmelerde veya kamu görüşme raporunda yer almaz.

Özel Raportörden İnsan Hakları Konseyi'ne gönderilen raporlar Evrensel Periyodik İnceleme süreci için yararlı kaynaklar ve önemli girdilerdir. Özel raportörler yoğun bir şekilde çalışırlar, ancak kısıtlı zamanları vardır. Bunun nedeni, kendilerine ödeme yapılmaması ve aynı anda başka bir işe sahip olarak raportörlük çalışmalarını yapmak zorunda olmalarıdır.

Daha önce Birleşmiş Milletler ile bağlantı kurmadıysanız, muhtemelen bu bilgiler kulağa oldukça bürokratik ve karmaşık gelir. Ancak cesaretiniz kırılmasın! Sıradan insanlar ve örgütler için bu bilgiyi kullanmak mümkündür. Özel raportör ile temasa geçmek düşündüğünüzden daha kolaydır.

Özetleyecek olursak; Yerel ve ulusal adalet sistemleri çalışmadığında, Birleşmiş Milletler küresel insan hakları mekanizmaları kanalıyla ihlallere dikkat çekebilirsiniz. İnsan Hakları Komitesi, devletlerin din ve inanç özgürlüğü de dahil olmak üzere Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde belirtilen hakları uygun şekilde yerine getirip getirmediğini izler. Devletler her dört yılda bir komiteye rapor sunmak zorundadırlar ve Komite devletlere durumu iyileştirmek için atabilecekleri adımları önerir.

nsan Hakları Konseyi, her dört buçuk yılda bir dünyadaki her bir ülkenin insan hakları durumunu inceleyen Evrensel Periyodik İnceleme sistemini yönetir. Sivil toplumun bu incelemeye yönelik ihlaller ile ilgili bilgi sağlamalarının birkaç yöntemi vardır, dolayısıyla bu konuya dair daha fazla bilgi için ayrı videoyu izleyin.

Konsey ayrıca özel raportörler atar. Din ve inanç özgürlüğü ile ilgilenen özel raportör bunlardan biridir ve ülke ziyaretleri yapar, ihlaller ile ilgili şikayetleri alır, bunlara göre davranır ve din ve inanç özgürlüğü konusunda raporlar hazırlar.

Yerel, ulusal ve bölgesel adalet sistemleri, bu küresel insan hakları mekanizmaları ile birlikte, din ve inanç özgürlüğü ihlalleri de dahil olmak üzere insan hakları ihlalleri ile ilgili adaleti sağlamak için başvurabileceğimiz geniş bir çerçeve oluşturur.

Telif Hakkı SMC 2017